

Haridus- ja Teadusministeerium
karoli.kardi@hm.ee

Kuupäev digitaalallkirjas nr 1-8-2-19-56

Arvamus lasteaia uue õppekava koostamisele

MTÜ Lastekaitse Liit (edaspidi ka Liit) tänab lasteaia riikliku õppekava arutelusse kaasamise eest ning võimaluse eest esitada oma arvamus. Lastekaitse Liit lähtub arvamuse andmisel käesolevaks ajaks avaldatud lasteaia õppekava tööversioonidest ning Haridus- ja teadusministeeriumist lähtuvast seisukohast, et uut õppekava tööversiooni asub looma 2019.a detsembri keskpaigast tööd alustav töögrupp.

Liit peab oluliseks, et uue õppekava järgmise tööversiooni väljatöötamisele saab kaasatud võimalikult laiapõhjaline ring lastega seotud valdkondade eksperte - alushariduse valdkonna eksperte, erinevate laste arenguga seotud erialaliitude ja laste õiguste valdkonda panustavate ühenduste esindajaid ning nii Tallinna kui Tartu Ülikooli õpetajahariduse alushariduse valdkonna esindajad. Uus õppekava peaks saama just selline, mis on Eestis lapse arengut edasi viiv ja mille peamine eesmärk on lapse järjepidev ja igakülgne areng kodu ja lasteasutuse ning teiste spetsialistide koostöös. Kõiki lapsi kaasava ja lapse huvisid arvestava hariduspoliitika kujundamine ja ellu rakendamine on äärmiselt oluline. Vajalik on multidistsiplinaarne lähenemisviis, mis ühendab erinevaid valdkondi esindavate spetsialistide lähenemisenurgad ning võimaldab arvestada iga lapse vajadustega terviklikult.

MTÜ Lastekaitse Liit tunnustab Haridus- ja Teadusministeeriumi eesmärki viia läbi kehtiva koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava analüüs ja saavutada vastavus tänapäevaste vajadustega. Oluline on selgitada välja õppekava arendusvajadused ning töötada välja tarvilikku arengut tagavad muudatused ja täiendused uues töögrupis, kuhu on kaasatud juba loodud tööversioone välja töötanud töögruppide liikmed. Õppekava senise kahe tööversiooni esitlemisega kaasnenud tugeva avaliku kriitika kõrval on positiivne, et tööversioonide üle toimunud debatid on toonud tänaseks esile olulised märksõnad, millest edaspidises õigusloomeprotsessis juhiduda.

Arvamuse andmisesse on MTÜ Lastekaitse Liit kaasanud oma liikmesorganisatsioonid ning liidu vanematekogu, kellelt saadud sisend on koondatud käesolevasse dokumenti.

Eesti Vabariigi haridusseaduse § 2 lg 6 kohaselt esitatakse riiklikes õppekavades riigi haridusstandardid, milleks nimetatakse haridustasemele kehtestatavaid nõudeid. Koolieelse lasteasutuse seaduse § 16 lg 2 kohaselt kehtestatakse koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga: lasteasutuse õppekava koostamise põhimõtted; õppe- ja kasvatustegevuse korraldus; kuue- kuni

seitsmeaastase lapse eeldatavad üldoskused; valdkondade õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid ja sisu ning kuue- kuni seitsmeaastase lapse arengu eeldatavad tulemused; lapse arengu hindamise põhimõtted. On oluline järgida põhimõtet, et alusharidusele kehtestatav riiklik õppekava ei sisaldaks liig detailseid ettekirjutusi või soovitusi (nt konkreetsete lastega arutatavate teemapealkirjade või kasutatavate vahendite osas), mis väljuvad riikliku õppekavaga reguleerimisele kuuluvatest küsimustest.

Lastekaitse Liit peab vajalikuks, et alusharidusele kehtestatavad nõuded ja loodav uus versioon koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast lähtuksid järgmistest põhimõtetest:

1. Vastavalt ÜRO Lapse õiguste konventsioonis, Euroopa Liidu põhiõiguste hartas ja lastekaitseaduses sätestatule peab riik seadma igas otsuses esikohale lapse huvid. Seega peab iga lapsi puudutava otsustuse planeerimisel ja langetamisel kaaluma otsustuse mõju lapse huvidele ning otsustuse tegema üksnes juhul kui on kindlus selle positiivse mõju osas lapse õigustele. Lapse huvide esikohale seadmine, ebavõrdse kohtlemise keeld, lapse ellujäämise ja arengu tagamine ning lapse seisukohtadega arvestamine on lapse õiguste konventsiooni üldpõhimõtted, millest tuleb lähtuda uue riikliku õppekava iga sätte väljatöötamisel.
2. Aktiivse ja vastutustundliku inimese kujundamiseks on vajalik anda lastele järk-järgult ning vastavalt arengutasemele kohaseid võimalusi olukordades kaasarääkimiseks. Laste kaasamine annab lastele sõnumi, et nende arvamus on ühiskonnale oluline, et sellest sõltub neid endid ümbritsev keskkond. Õppekava õpikäsitus peab olema nüüdisaegne, lapsekeskne, toetama lapse enesejuhtimist ning laste koostööd. Õppekava peab igas aspektis toetama nüüdisaegses ühiskonnas toimetulevat, kõigi vajalike sotsiaalsete oskustega, inimest, kes oskab luua uut väärtust, lahendada dilemmasid ja pingeid ning võtta vastutust (OECD 2030 õppimise raamistik).
3. Inimõigustest (sh lapse õigustest) teavitamine ja nende õpetamine on iga demokraatliku riigi ja ühiskonna kohustus. Humanistlike väärtuste austamiseks ja ühiskonna toimimise tagamiseks on vajalik inimõiguste (sh lapse õiguste) õpetamine kõigis haridusastmetes alates lasteaiast. Ka ÜRO Lapse Õiguste Komitee rõhutab 2017 tehtud lõppjäreldest Eestile¹, et riik peab kindlustama, *et konventsioon oleks kättesaadav lapsesõbralikus versioonis eesti ja vene keeles, ning integreerima konventsioonilase õppe kõigi haridustasemetes õppekavadesse kuni kõrghariduseni.*
4. Riiklik õppekava peab sisaldama selget sõnumit väärtuskasvatuse kohast alushariduses ja vastavatest eesmärkidest, mille saavutamist saaks ka kindlaks teha. Väärtuskasvatus toetab laste heaolu ja nii vaimset kui füüsilist turvalisust ja ennetab seeläbi ka kiusamist kui ühiskonnas aktuaalset ja laialdast probleemi. Õppekava peab soodustama lastes ja peredes sallivust, hoolivust, austust ja julgust, mis on ka väärtuskasvatusel põhineva kiusamise

¹ Concluding observations on the second to fourth periodic reports of Estonia. UN Committee on the Rights of the Child, p. 21 (2017). Arvutivõrgus kättesaadav: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC/Shared%20Documents/EST/CRC_C_EST_CO_2-4_26554_E.pdf

ennetamise programmi „Kiusamisest vabaks!“² ning kogu kiusamisvaba haridustee koalitsiooni valitud põhiväärtused. „Kiusamisest vabaks!“ programmi raames läbi viidud uuringus töid kõik osalenud lasteaiad juhivad välja kiusamisele viitavaid ilminguid lasteaedades. Kiusamise ennetamine on koolieelses lasteasutuses aktuaalne ja vajalik konkreetse eesmärgina ja selgete tegevustena. Lasteaia loodud head suhted on lastele vajalik pagas, mis aitab toime tulla sotsiaalsete suhetega koolis ja hiljem.

5. Vastavalt koolieelse lasteasutuse seadusele kuulub lasteasutuste hulka ka lastesõim kuni kolmeaastastele lastele. Kui uus riiklik õppekava hakkab keskenduma vaid lastele vanuses alates 3. eluaastast, on tarvilik täiendavalt ka selge regulatsioon alla 3-aastaste laste arengusse puutuvalt lasteaedades, samuti lapsehoidudes.
6. Eesti Vabariigi haridusseaduse kohaselt omandatakse alusharidus põhiliselt kodus ning selle eest vastutavad vanemad või neid asendavad isikud. Perekindlikku kasvatust toetavad ja täiendavad koolieelses lasteasutuses. Koolieelse lasteasutuse seaduse kohaselt on lasteasutus kodu kõrval alushariduse omandamise teine võimalus. Seetõttu tuleb uues riiklikus õppekavas selgelt esile hoida ka perekonna rolli ja võimalusi lapse alushariduse omandamisel ning perede teadlikkuse tõstmist..
7. Selgelt ja läbivalt on riiklikus õppekavas vajalik esile tuua erivajadustega lapse arengu toetamise, sh vajalike tugiteenuste rakendamise, põhimõtted. Õppekava loomisel tuleb hoida fookuses võõrapelguse/viha ärahoidmist, toetada sugudevahelist võrdsust ja igasugust mittediskrimineerimist. Tagamaks mitmekeelsete laste ladus õppekorraldus tuleb arvestada eesti keelest erineva kodukeelega lapse ja mitmikidentiteediga lapse õpivajadusi. Erivajaduste ja keeleliste erisuste väärtustamine loob parema eelduse ka selliste laste õpetamiseks tarvilike meetodiliste juhendite, õppevara ja õpetajate koolituste tagamiseks.
8. Kuna tänapäeva lapsed sünnivad maailma, mille loomulik osa on pidevalt arenev digitehnoloogia, on vajalik ka riiklikus õppekavas fikseerida digitaalsete vahendite ja nende kasutamise ning interneti vahendusel suhtlemisega seotud teadmiste ja oskuste olulisus. Lapsed (ning paljud vanemad) vajavad selgitusi, kuidas digitaalsed keskkonnad toimivad ja millised riskid sealsete võimalustega kaasnevad ning millised on keskkonnades võimalused positiivseks sisuloomeks. MTÜ Lastekaitse Liit projekti „Targalt Internetis“ missioon on laste ja lapsevanemate targem internetikasutus³.

² „Kiusamisest vabaks!“ on kiusamist ennetav haridusprogramm turvalise ning kaasava keskkonna loomiseks ja sotsiaalsete oskuste õpetamiseks. Programm „Fri for mobberi“ on loodud Taanis The Mary Foundation ja Save the Children Denmark koostöös, MTÜ Lastekaitse Liit eestvedamisel on programm kasutusel nii lasteaedades (alates 2010) kui ka koolides (2013) ja lapsehoidudes (2018). 2019.a novembri seisuga on „Kiusamisest vabaks!“ kasutamise õigus Eestis 1 lapsehoiul, 481 lasteaial ja 145 koolil. www.kiusamisestvabaks.ee

³ Projekti Targalt internetis eesmärk on luua teabe- ja õppematerjale ning pakkuda teadmisi interneti ja digitaalsete kommunikatsioonivahendite oskuslikuks, turvaliseks ja loovaks kasutamiseks. Projekti raames pakutakse ka nõu ja abi lastele ja lapsevanematele ning aidatakse kaasa laste seksuaalset väärkohtlemist esitava sisu leviku tõkestamisele internetis. Projekti viivad koostöös ellu Lastekaitse Liit, Hariduse Infotehnoloogia Sihtasutus, Sotsiaalkindlustusamet ja Tallinna Tehnikaülikool. Tegevust kooridineerib Lastekaitse Liit. www.targaltinternetis.ee

9. Arvestades õppekava tööversioonide avalikustamisega kaasnenud tugevat ühiskondlikku diskussiooni ootab Lastekaitse Liit järgmise tööversiooni avatud kommunikatsioonist nii alushariduse valdkonna spetsialistidele kui laiale avalikkusele. Õppekava muudatuste selgitamine ja põhjendamine aitab nii lasteasutustes töötavatel spetsialistidel kui peredel panustada tõhusamalt alushariduse eesmärkidesse ja aidata kaasa iga lapse kasvamisel elus nii iseenda kui teistega hästi toimetulevaks inimeseks.

Loodame igakülgsel koostööle ning oleme valmis edaspidi jätkuvalt protsessi panustama.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Varje Ojala

MTÜ Lastekaitse Liit juhatuse liige

Pr Mailis Reps
Haridus-ja teadusminister
hm@hm.ee

Kuupäev digitaalalkirjas, nr 1-8-2/20/26

Arvamus alushariduse seaduse eelnõule

Lp Mailis Reps

MTÜ Lastekaitse Liit (edaspidi ka Liit) esitab käesolevaga arvamusel alushariduse seaduse eelnõule. Lastekaitse Liit on 1988.a. alates avalikes huvides tegutsev mittetulundusorganisatsioon, mille peamiseks eesmärgiks on lapse õiguste ja huvide kaitsmine. Liit on olnud aastakümneid HTM'i aktiivne koostööpartner (sh alates 2019 strateegiline partner), alates 2010 kiusamist ennetava programmi „Kiusamisest vabaks!“ ja turvalist internetikasutust toetava projekti „Targalt internetis“ eestvedaja¹, samuti kuulub Kiusamisvaba Haridustee koalitsiooni. Seega peab liit alushariduse seaduse eelnõule sisendi esitamist väga oluliseks. Kuna organisatsioonile ei saadatud eelnõud seisukoha kujundamiseks, siis ei olnud paraku piisavalt aega, et esitada analüüs sellisel põhjalikkuse tasemel, mida oleks soovinud.

MTÜ Lastekaitse Liit tunnustab laiaulatuslikku tööd, mida Haridus- ja Teadusministeerium on teinud alushariduse seaduse eelnõu koostamisel. Lastekaitse Liit on aastaid pidanud vajalikuks kehtestada ühetaoline alushariduse raamistik (sh ühtlustatud kvaliteedinõuded ja alushariduse omandamise ühtne standard). Seega on positiivne tõdeda, et eelnõu vähendab ja ühtlustab senist regulatsiooni ja pakub alushariduse süsteemile tervilikkude lähenemist, viib lapsehoiuteenuse haridusvaldkonna alla, soovib kvaliteeti tõsta, suurendab kaasatust (nii laste kui lapsevanemate), arvestab kohustusliku tingimusena ka pere sotsiaalmajanduslikku olukorda, täpsustab munitsipaallasteaiast välja arvamise korda, peab vajalikuks suurendada lasteaedade juhtimiskvaliteeti, pöörab suuremat tähelepanu toevajaduse ennetamisele ja kättesaadavusele. Alushariduse seaduse eelnõu seletuskiri on põhjalikult ettevalmistatud, viidates toetavale seadusandlusele, muudele riiklikele dokumentidele ning asjakohastele uuringuandmetele. Lastekaitse Liit avaldab hea meelt, et eelnõuga pööratakse suuremat tähelepanu laste kaasamisele. ÜRO lapse õiguste konventsiooni aluspõhimõtete kohaselt on laps autonoomne ja aktiivne õiguste kandja, olenemata oma vanusest. See põhimõte on väljendatud LÕK artiklis 12, mis sätestab lapse õiguse olla kaasatud kõikides teda puudutavates küsimustes. Kuigi artikli sõnastuses on keskendunud lapse õigusele väljendada oma vaateid ja avaldada arvamust, siis on seda rakendamisel sisustatud kui lapse õigust osaleda, mis hõlmab teabevahetust ja dialoogi lapse ja täiskasvanute vahel². Samas on kindlasti vaja läbi mõtestada eelnõust tulenevate muudatuste reaalne rakendamine praktikas, välja töötada õigeaegselt vastavad rakendusaktid, juhendmaterjalid ja suunised, ning laiaulatuslikult muudatusi sihtgrupile selges ja arusaadaval viisil ja keeles kommunikeerida. Teavitusel on muudatustega püstitatud eesmärkide

¹ Vaata lähemalt: www.kiusamisestvabaks.ee ja www.targaltinternetis.ee

² ÜRO Lapse Õiguste Komitee üldkommentaari nr 12 (2009) „Lapse õigus avaldada arvamust“ p 3. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.doc>

saavutamisel väga oluline roll.

ÜRO Lapse õiguste konventsiooniga 1991. a ühinenuna kohustus Eesti tagama lapse õigused ja rakendama selleks vajalikke meetmeid. Riik peab vastavalt ÜRO lapse õiguste konventsioonis, Euroopa Liidu põhiõiguste hartas ja lastekaitseaduses sätestatule igas otsuses esikohale seadma lapse huvid. ÜRO Lapse Õiguste Komitee soovitas 2017, et riik peab kasutama seiresüsteemi, et hinnata, kuidas mis tahes valdkonna investeeringud teeniksid kõige paremini laste huve ja tagama, et mõju lastele oleks hinnatud³.

ÜRO Lapse Õiguste Komitee tundis oma 2017. aastal tehtud lõppjärelustes Eesti teise kuni neljanda perioodilise aruande kohta⁴ muret eelkoolihariduse piiratud kättesaadavuse ja ühtse regulatsiooni puudumise üle selles vallas. Komitee rõhutas, et **Eesti peab tagama, et keeleliste ja etniliste vähemuste hulka kuuluvatel lastel ja puudega lastel oleks piisav juurdepääs haridusele, mis sisaldaks emakeeles antavaid juhiseid keeleliste ja etniliste vähemuste hulka kuuluvatele lastele ning kaasavat haridust puudega lastele; suurendaks eesti keelt mitterääkivate laste osalemist lasteaedades; tugevdaks kvaliteetse eelkoolihariduse süsteemi ja suurendaks eelkoolihariduse kättesaadavust ning taskukohasust, sealhulgas probleemsete perede lastele.**

Samas on kavandatavate muudatuste taustal igipõline küsimus omavalitsuste haldussuutlikkusest - põhiosa laste heaolu ja hoolekannet mõjutavatest otsustustest tehakse KOV'i tasandil, seega sõltub laste heaolu ja hoolekanne (sh teenuste sisu, kvaliteet ja teenuse jõudmine abivajajani) ennekõike omavalitsuse kompetentsist ja süsteemsest tegevusest, omavalitsusjuhtide ja kohalike poliitikute hoiakutest ning omavalitsuse ressursidest. Eelkõige piirab rahalise vahendite ja inimressursi vähesus väiksemates omavalitsustes teenuste pakkumist, arendamist ja uute, omavalitsuses mittepakutavate teenuste (sh lapsevanemaid toetavate) väljatöötamist. Peresid toetavate teenuste ja lastehoiu teenuse edasiarendamine on väga oluline vaesuse vastu võitlemisel, eriti laste vaesuse, kuna nad aitavad vähendada perede hoolduskoormust ning suurendada perede suutlikkust ise toime tulla, rääkimata töö, pere ja isikliku elu paindlikumast ühitamisest. Eestis on helde vanemahüvitiste süsteem, aga noored pered vajavad kindlustunde tekkimiseks ka toetavaid teenuseid (nt kodulähedasi soodsaid lastehoiukohti). Praktikas ei suuda kohalikud omavalitsused tagada kõigile puudega lastele kohta tavalasteaia, napib õpetajatele vajalikku tuge erivajadustega laste õpetamiseks. Kaasava hariduspoliitika rakendamiseks ei oma aga kõik õpetajad piisavalt ettevalmistust ning napib ressursse vajaliku õpikeskkonna loomiseks.

MTÜ Lastekaitse Liit esitas HTM'ile oma arvamuse lasteaia uue õppekava koostamisele (lisatud kiri 1-8-2-19-56), ning palub eelnimetatud arvamust lugeda alushariduse seaduse eelnõule antud arvamuse lisadokumendiks, ning käsitleda neid ühtse tervikuna.

Allpool on alushariduse eelnõu osas toodud mõned tähelepanekud, mis vajavad Lastekaitse Liidu vaatest täiendavat analüüsimist, täpsustamist, kõrgendatud tähelepanu ja julgeid otsuseid:

1) Kehtiva koolieelse lasteasutuse seaduse kohaselt omandab laps alushariduse lasteasutuses või kodus ning selle eest vastutavad vanemad või neid asendavad isikud. Perekondlikku kasvatust toetavad ja täiendavad koolieelsed lasteasutused. Koolieelse lasteasutuse seaduse

³ Lõppjärelused Eesti teise kuni neljanda perioodilise aruande kohta (2017). ÜRO Lapse Õiguste Komitee, Genf. Arvutivõrgus kättesaadav eestikeelsena: <http://www.sm.ee/et/lapse-õigused-ja-heaolu-0>

⁴ Ibid. 3.

kohaselt on lasteasutus kodu kõrval alushariduse omandamise teine võimalus. Seetõttu tuleb ka eelnõus selgelt esil hoida perekonna rolli ja võimalusi lapse alushariduse omandamisel ning perede teadlikkuse tõstmist lapse eakohasest arengust. Eelnõu kohaselt on kohaliku omavalitsuse üksus kohustatud toetama õppe- ja kasvatusküsimustes vanemaid ja lapsi, kes omandavad alusharidust kodus. Vanem on kohustatud osalema lapsega, kes on saanud õppeaasta alguseks kolmeaastaseks kuni koolikohustuse täitma asumiseni, vähemalt üks kord kalendriaastas arenguhindamisel ja -vestlusel, mille tulemused kantakse Eesti hariduse infosüsteemi. Antud säte on oluline, sest varajane märkamine aitab ennetada ja toetada arengu mahajäämusega seotud probleeme ja märgata ning aidata hooletusse jäetud või perevägivalla all kannatavaid lapsi. Samuti on tähtis võrdsete võimaluste tagamine üldhariduses. Ometi tekitab antud säte mitmeid küsimusi: ühest küljest eelnõus öeldakse, et alusharidus on vabatahtlik, teisalt tekib vanematel kohustus arenguestlustel osaleda⁵ (mille mittetäitmisel on viidatud ka lastekaitsemeetmete rakendamisele); kes koordineerib nende peredega suhtlust, arenguestluste läbiviimise, aga ka nende peredeni jõudmise ja veenmise; kuidas tehakse valik, millised lasteaiad antud teenust omavalitsuses osutavad (koormuse kasv); kas juhul kui arenguestlustel selgub, et on vajakajäämisi, toetatakse vanemaid vastavate suuniste, koolituste ja muu toega; kas sellised materjalid on olemas; kas on tagatud õpetajate väljaõpe koostööd mittesoovivate vanemate nõustamiseks; kes teostab järelevalvet kui vanem ei ilmu arenguestlustele (kui eelnõu koostajad on eeldanud, et seda rolli täidavad edaspidi lastekaitsetöötajad, siis erinevad uuringud rõhutavad nende ülekoormatust juba praegu); kas vanem peab teatud perioodil ise kuhugi pöörduma või pöördutakse tema poole. Korraldusliku poole kõrval tekitab muret see, et lapse arengut asub hindama lapse jaoks võõras isik, kellega laps ei tunne ennast turvaliselt ega mugavalt. Antud tingimustes ei saa kindel olla testi tulemuste usaldusväärsuses.

2) ÜRO lapse õiguste konventsiooni art 19 kohaselt tuleb lapsi kaitsta mistahes vaimse ja füüsilise vägivalla eest, konventsiooni artikkel 28 sätestab lapse õiguse haridusele ning artikkel 29 täpsustab, milliste eesmärkide saavutamisele, sh milliste väärtuste poole püüdlmisele, peab olema haridus suunatud. Õigus haridusele on muuhulgas tagatud siis, kui lapsel on koolieelses lasteasutuses turvaline olla. Haridusasutustes laste turvalisuse suurendamise eesmärgi seadmine on lapsi väärtustav ja aitab kaasa laste õiguste kaitsele ning loob lapse arengut soodustavat keskkonda. Silmas tuleb pidada, et kaitse tuleb tagada igale lapsele igas haridusastmes. Alushariduse seaduse eelnõus ei ole sarnaselt Põhikooli- ja gümnaasiumiseadusele sätteid koolieelse lasteasutuse (*eelnõu järgi edaspidi nimetatud lasteaiaks*) alusväärtuste kohta. Liit teeb ettepaneku, et Alushariduse seaduses tuleb sätestada, et koolieelsel lasteasutusel on kohustus toetada lapse vaimset, füüsilist, kõlblist, sotsiaalset ja emotsionaalset arengut - just nagu on kirjas ka Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses.

3) Toetudes eelmisele punktile, rõhutada eelnõus turvalise (nii vaimse kui ka füüsilise) keskkonna tähtsust, st lasteaedades on vaja tugevdada meetmeid, mida rakendatakse erinevate vägivalla vormide, sh kiusamise vastu võitlemisel. Väärtuskasvatus toetab laste heaolu ja nii vaimset kui füüsilist turvalisust ja ennetab seeläbi ka kiusamist kui ühiskonnas aktuaalset ja laialdast probleemi. Koolieelne lasteasutus peab soodustama lastes ja peredes sallivust, hoolivust, austust ja julgust, mis on ka väärtuskasvatusel põhineva kiusamise ennetamise programmi „Kiusamisest vabaks!“⁶ ning kogu kiusamisvaba haridustee koalitsiooni valitud

⁵ Põhiseaduse §37 on sätestatud, et laste hariduse valikul on otsustav sõna vanemal.

⁶ „Kiusamisest vabaks!“ on kiusamist ennetav haridusprogramm turvalise ning kaasava keskkonna loomiseks ja sotsiaalsete oskuste õpetamiseks. Programm „Fri for mobberi“ on loodud Taanis The Mary Foundation ja Save the Children Denmark koostöös, MTÜ Lastekaitse Liit eestvedamisel on programm kasutusel nii lasteaedades (alates 2010) kui ka koolides (2013) ja lapsehoidudes (2018). 2020.a augusti seisuga on „Kiusamisest vabaks!“ kasutamise õigus Eestis 18 alla 3-aastaste laste rühmadel, 481 lasteaial ja 161 koolil. Vaata lähemalt: www.kiusamisestvabaks.ee

põhiväärtused. „Kiusamisest vabaks!“ programmi raames läbi viidud uuringus tõid kõik osalenud lasteaia juhid välja kiusamisele viitavaid ilminguid lasteaedades. Kiusamise ennetamine on koolieelses lasteasutuses aktuaalne ja vajalik konkreetse eesmärgina ja selgete tegevustena. Lasteaias loodud head suhted on lastele vajalik pagas, mis aitab toime tulla sotsiaalsete suhetega koolis ja hiljem. Tuleb leida võimalus, kuidas järjepidevalt suunata ressursse turvalise ja arendava õpikeskkonna loomiseks kõigile lastele ja noortele, kõigis haridusastmetes alates lasteaiast. Sama oluline on lasteaia keskkonnas kiusamisvaba mentaliteedi omaksvõtt tervikuna, st juhtkonna väärtushinnangutele tugineva keskkonna loomisel ja meeskonna omavahelises suhtluses. Seega on direktoril väga suur roll turvalise ja toetava keskkonna loomisel oma asutuses (vajadusel viia läbi toetavad täiendkoolitused).

4) Lapsed ja õpetajad on haridusprotsessi ja kasvukeskkonna mõjutajad ja mõjutatavad. Lasteaia- ja koolirõõm sõltub keskkonna pakutud toest, mistõttu on laste lasteaia- ja koolirõõmu tekkimisel esmane roll õpetajatel, kes seda keskkonda loovad. Aastaid on räägitud Eesti õpetajate kõrgest vanusest ja õpetajaameti vähesest atraktiivsusest. Eestis on kulutuste osakaal õpetajate töötasule kogu hariduskuludest OECD riikide üks madalamaid. Samas on laste ja õpetajate rahulolu omavahelises tugevas seoses. Selleks, et õpetaja oleks võimeline õpilasi innustama ja toetama, peab ka temal endal lasteaias ja koolis hea olema. Liit näeb vajadust luua terviklik tugisüsteem, mis hõlmaks ka õpetajate ja abiõpetajate heaolu (vaimset tervist) hindamist kuni reaalse riigi poolt toetatud meetmeteni õpetajate heaolu ja vaimse tervise parandamiseks (nt mentori olemasolu, täiendõpe, psühholoogiline abi, supervisioon jne).

5) Riiklikult kinnitatud õpikäsitus, õppijate eri tüüpi andekuste väärtustamine ning erivajaduste märkamine ei ole muutunud kõikides haridusasutustes senini õppeprotsessi lahutamatuks osaks. Kui varasemalt oli koolieelse lasteasutuse seaduses sätestatud rühmad, sh eri- ja sobitusrühmad ning nende suurus, siis eelnõus seda enam tehtud ei ole. Uue eelnõu kohaselt peab olema laste arv rühmas vastavuses õpetajate ja abiõpetajate ning laste suhtarvudega ja tugiteenuste osutamise vajadusega ning kooskõlas õpi- ja kasvukeskkonna nõuetega, kuid endiselt tuleks alles jätta säte, mis kehtestab, et tuge vajav laps rühmas on võrdväärne 2-4 lapsega lähtudes lapse tugiteenuse vajadustest. Õiglane laste arv rühmas tagab lasteaias turvalise vaimse ja füüsilise keskkonna eeldused.

6) On positiivne, et seaduse eelnõu näeb ette, et igas lasteaias peab olema tagatud tuge vajavale lapsele vähemalt logopeedi või eripedagoogi ning vajadusel muu tugiteenus, sest lapsel ja lapsevanemal on järjest enam vaja reaalseid tugiteenuseid, mitte neid koordineerivaid asutusi. Ometi tekib küsimus, mis vahenditest selline lubadus kaetakse, kui on teada, et laste vajadustele vastav tugiteenuste kättesaadavus Eesti eri piirkondades on ebaühtlane ning mil moel motiveeritakse spetsialiste tulema tööle just koolieelses lasteasutusse. Liit teeb ettepaneku, et koolieelses lasteasutuses töötava logopeedi ja eripedagoogi palga alamäär peab olema koolieelses lasteasutuses töötava õpetaja palgaga vähemalt samaväärne. Tuleb tõhustada sotsiaal- ja haridusvaldkonna järjepidevat koostööd kindlustamiseks lastele vajalike tugiteenuste kättesaadavus ja kvaliteet olenemata lapse elukohast ja haridusliku erivajaduse olemasolust.

7) Eelnõu sätestab, et lapse arengu toetamiseks ja tugiteenuste osutamiseks määrab lasteaia pidaja isiku, kelle ülesanne on nõustada vanemaid, juhtida lasteaia sisest või välist meeskonnatööd, teha lasteaia pidajale ettepanekuid toetavate meetmete rakendamiseks tugiteenuste võimaldamisel. Eelnõu kohaselt võib tugiteenuste koordineerija lasteaias olla lasteaias töötav õpetaja, õppealajuhataja või tugispetsialist, kes omab vastavaid kompetentse lapsele toe võimaldamiseks. Liit soovib rõhutada, et antud töö nõuab eraldi ametikohta, mitte ei tohi saada juba koolieelses lasteasutuses töötava spetsialisti lisakohustuseks. Tuleb meeles pidada, et nii tugimeetmete pakkuja kui ka õpetaja ja õppealajuhataja peab saama võimaluse teha lasteasutuses vaid erialast tööd ning mitte täitma täiendavaid tööülesandeid, sest see ei anna

ühtlast, kvaliteetset tulemust HEV-lastele toetamise osas.

8) Eelnõu räägib tugisikuteenuse korralduse parendamisest ja võimalusest rakendada lasteaias tugisiku teenust. Tugisikuteenuse kättesaadavuse ebapiisavusest on räägitud aastaid, sama kinnitavad ka kõik valdkondlikud uuringud ja tagasiside lastekaitsetöötajatelt. Samuti tuli uuringu „Sotsiaalteenuste arendamine maakondades 2016–2020⁷“ raames maakondades läbiviidud teenuste kaardistamisel välja, et üks kõige vajalikum teenus, mida soovitakse, on tugisikuteenus. Tugisikuteenus on vajalik nii erivajadustega inimestele (sh lastele) kui ka teistele toimetulekuraskustes isikutele igapäevaeluga toimetulekus (sh tööturule naasmiseks). Senini on suur osa KOV-ide poolt korraldatud tugisikuteenusest suunatud erivajadustega laste kui kõige prioriteetsema sihtrühma ja nende perede toetamisele. Sihtrühma suurus on järjest kasvav. Kui senini on nähtud vajadust peamiselt tugisikute järele hariduslike erivajadustega lastele (ka neile on endiselt tugisikuid vaja ja veelgi suuremas mahus kui seni), siis järjest enam leitakse, et tugisikuid vajavad ka tööelised puudega inimesed ning toimetulekuraskustes perekonnad (sh vajavad pered tuge laste kasvatamisel ja eluga toimetulekuks), samuti vajatakse tugisikuid lastele koolis ja lasteaias. Lisaks tugisikuteenusele vajavad pered ka suuremas mahus nõustamisteenuseid (psühholoogiline ja võlanõustamine), mis samuti on hetkel paljudes piirkondades kättesaamatud, kuna KOV-idel puuduvad vahendid. Teenuste pakkumist pärsib liiga väike teenuseosutajate hulk. Rahaline kompensatsioon sotsiaalteenuste osutamise eest on väike ja ei motiveeri inimesi sellega tegelema. Alati pole kerge leida ka sobivate isikuomadustega või teadmistega inimesi (näiteks erivajadustega lastega tegelemisel on vajalikud spetsiifilised teadmised/oskused), mis teeb kvalifitseeritud personali leidmise raskeks⁸.

Rääkides eraldi erivajadustega laste tugisiku teenusest, siis Sotsiaalkindlustusamet rahastab ESF'i toel tugisikuteenust raske ja sügava puudega lastele. Samas on aja jooksul olnud ka tagasisidet, et KOV'id ei kasuta piisavalt ESF rahastust. Siiski on lastekaitsetöötajate hinnangul hetkel teenuse kättesaadavus problemaatiline üle Eesti. Teenuseosutajate vähesus ja voolavus, teenuse kvaliteet, keskse koolituse, kvalifikatsiooninõuete puudumine, sobivuse küsimus (eriteadmised, oskused puudega lastega tegelemiseks), samuti on töö raske (nõuab mh kindlaid isikuomadusi). Probleemiks on ka see, et haridusasutuste nõudel pöörduvad vanemad teenuse saamiseks KOV'i. Tegu ei ole seega lapse abivajadusega vaid pigem haridusasutuse võimetusega oma tööd vastavalt korraldada. Ka eeltoodud näide on tihti põhjuseks, miks järjekorrad on pikad ja teenusele ei saa õigeaegselt lapsed, kellel tegelik abivajadus. Tallinna lastekaitsetöötajad on konsultatsioonidel välja toonud, et puudub ka ühtne hindamisinstrument, mille abil ühtlastel alustel tugisiku teenust määrata. Perekondade teadlikkuse tõstmisele teenuse olemasolust on viimasel ajal riik panustanud - Sotsiaalkindlustusamet edastab info KOV'ile, kes edastab info vanematele.

Et võimaldada tervikuna teenuse paremat korraldamist, ühtlast töökoormust ja motiveerivaid töötingimusi, tuleks suurendada teenuse mahtu nii läbi teenuspiirkonna laiendamise (koostöö KOV-ide vahel) kui ka sihtgrupi suurendamisega. Tugisikuteenuse ning isikliku abistaja teenuse väljaarendamisel on mõistlik korraldada koostööd nn maakonnapõhiselt. Koostöö seisneks tugisikute ning isikliku abistaja kandidaatide ühises otsingus, koolituste korraldamise järgselt teavitustöö ning kliendiotsingu partneritevahelises läbiviimises ning teenuse vahetus

7

Vaata veel: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Sotsiaalteenuste_ja_toetuste_andmeregister_STAR/Lisainfo/mak_analuus_toimetatud.pdf

⁸ Teenuse korraldamisel on KOV-ides olnud suureks probleemiks tugisikule ühtlase koormuse ja ajakasutuse tagamine. Eelnevate rahatusperioodide jooksul on koolitatud mitmeid tugisikuid, kuid kuna neile ei ole tagatud täistöökohaga tööd, siis on pidanud nad valima uued töökohad. Ebastabiilsete töötingimuste tõttu on paljud tugisikukuks koolitatud inimesed loobunud sellest ametist ja KOV-idel on jätkuvalt tugisikuid raske leida. Tugisikute temaatikaga on seotud ka transpordi küsimus hajaasustusega piirkondades.

rakendamises. Maakondlikult teenust arendades saab paremini korraldada tugiisikute koolitusi, jätkukoolitusi, kvaliteedi jälgimist ja arendamist, võimaldada spetsialiseerumist, rakendada mitmekesiseid teenuse osutamise viise vastavalt vajadusele.

9) Liit toetab seisukohta, et eestikeelne õpe tuleb tagada kõikidele lastele, mitte üksnes eesti keelt kõnelevatele lastele. Muukeelsed lapsed peavad saama keeleõpet võimalikult varasest east ning sellisel turvalisel viisil, et see oleks nende jaoks loomulik osa arengust. On positiivne, et eelnõu seletuskirjas on kirjeldatud Haridus- ja Teadusministeerium pilootprojekti „Professionaalne eestikeelne õpetaja vene õppekeele rühmas“ sisu ning seotust lasteaia riikliku õppekavaga, mille üks osa on keele ja kõne valdkond. Seega on riigil selge siht muuta antud keeleõpe normiks, et oleks sujuv ja leebe üleminek lasteaia kooli. Tekib küsimus, kuidas piiratud ressursside (nii rahaliste kui ka inimressursside) tingimustes on planeeritud tagada igas Eesti piirkonnas paralleelselt töötama üks eesti keelt kõnelev ja üks muud keelt emakeelena kõnelev õpetaja? Liit teeb ettepaneku arendada õpetajaharidust, sh suunata suuremat tähelepanu riiklikule koolitustellimusele, mis puudutab eesti keelt emakeelena rääkivate õpetajate õpetamist muukeelsete laste õpetajaks.

10) Haridus- ja Teadusministeeriumi koostatud „Elukestva õppe strateegia 2020“ kohaselt on direktori rolli lasteaia kultuuri kujundamisel peetud oluliseks, sest temast sõltub õpikeskkond ja see, kas õppijat väärtustatakse, motiveeritakse või toetatakse tema potentsiaali väljaarendamisel, kas õpetajate ning teiste koolitõtajate arengut toetatakse ning kas lasteaed teeb tulemuslikku koostööd kogukonna ja perega. Samuti OECD on Eesti haridussüsteemi ühe tugevusena välja toonud, et võrreldes teiste OECD riikidega on Eestis õppeasutuste juhtidel ulatuslik autonoomia õppeasutuse tegevuse korraldamisel, töötajaskonna palkamisel, õppekava koostamisel ja ressursside kasutamise. Võrreldes kehtiva koolieelse lasteaia seadusega on antud eelnõus veelgi täiendatud direktori ülesandeid, sh ei ole direktor üksnes vastutav oma lasteaia pidaja ees, vaid ta kannab kõrgendatud vastutust laste, lapsevanemate, töötajate ja kogukonna ees. Sarnaselt direktorile seatud kõrgetele kvalifikatsiooninormidele, peaks eelnõu täpsemalt sätestama, kuidas toetatakse haridusasutustes lastega töötavate spetsialistide pädevuse tõstmist, et erinevate pedagoogiliste võtete ja meetodite abil toetada senisest enam laste ning vanemate sotsiaalsete oskuste arengut.

11) Eelnõu kohaselt kaovad ära varasemad mõisted “õpetaja abi” ja “õpetaja assistent”, rühmas töötavad “õpetaja” ning “abiõpetaja”. Selgitatud on, et abiõpetaja kvalifikatsiooninõudeks on keskharidus, sealhulgas lapsehoidja kutse või pedagoogilised kompetentsid. “Abiõpetaja” mõiste tekitab küsitavusi, sest pole ühtselt selge, kas abiõpetaja näol on tegemist mittepedagoogilise personaliga või pedagoogilise personaliga ning millised ülesanded ning vastutus antud ametikohal täpsemalt on. Tulenevalt mõiste ebapiisavast selgitamisest, tekitab eelnõu küsimusi rühma suuruse ning pedagoogilise personali kohta. Eelnõu kohaselt peab 3.-7. aastaste laste rühmas olema kümne lapse kohta üks õpetaja. Kui rühmas on 20 last, kas see tähendab, et kohal peab olema 2 õpetajat või tähendab see, et kohal peab olema üks õpetaja ning üks abiõpetaja? Kas 25 lapse puhul peab olema tööl 2,5 õpetajat või 2 õpetajat ja üks abiõpetaja? Antud punkt vajab täpsemat lahti kirjutamist, et see oleks kõigile üheselt mõistetav.

12) Liit ei näe võimalust, et lasteaedade miinimumkoosseisust kaotatakse tervishoitoõtja ametikoht. Eelnõu läheb siinjuures vastuollu oma ühe vägagi tunnustamist vääriva eesmärgiga elik varjane märkamine ja igakülgse toe pakkumine lapsele tema heaolu suurendamiseks. Olukorras kus Eestis on jätkuvalt suur vanemate hulk, kes peavad füüsilist karistamist lubatavaks kasvatusviisiks ja perevägivald statistika on COVID-19 tuules senisest suuremas tõus, on iga täiendava tugipersonali hulka kuuluva spetsialisti kuulumine meeskonda ilmselgelt laste parimates huvides. Ka eelnõus on märgitud riskina miinimumkoosseisu kehtetuks tunnistamisega kaasnevat ohtu alushariduse kvaliteedile. Riik rõhutab iga päev aina

enam ja enam ennetuse vajadust, oluline on see ka deklareerimise tasandilt praktikasse tuua.

13) Eelnõus on väga kenasti välja toodud alushariduse võrdsetel alustel juurepääsu tagamise mõte, ning võrdsuspõhiõigus tervikuna. ÜRO lapse õiguse konventsiooni põhiprintsiipideks lisaks laste osalusele ja parimate huvidest lähtumisele on iga lapse õigus arengule ja võrdsele kohtlemisele ilma igasuguse diskrimineerimiseta. Küsimus õiguste tagamisest tekib aga nende laste osas, kes on lastehoius (täna mõttes), kus on kuni kuus last.

14) Laste ja perede probleemid ühiskonnas muutuvad aina komplekssemaks ja see nõuab erinevates valdkondades lastega töötavatelt spetsialistidelt laialdasi oskusi ja teadmisi ning pidevat enesetäiendamist ja õppimist. Seepärast on oluline lisaks eelnõus rõhutatud lasteaedade ja KOV'ide koostöö vajadusele ka multidistsiplinaarne koostöö. Lastekaitseaduse § 8 lõike 1 järgi peavad riigi ja kohaliku omavalitsuse ametiasutuste ning avalik-õiguslike ja eraõiguslike juriidiliste isikute töötajad tegema lapse õiguste ja heaolu tagamiseks vajalike meetmete planeerimisel, rahastamisel ja ellu viimisel valdkondade vahel koostööd ning kaasama lapsi, lapsevanemaid, last kasvatavaid isikuid, huvirühmi ja avalikkust. Ka laste ja perede arengukava 2012–2020 lähtub muu hulgas põhimõttest, et sidusvaldkondade koostöö on eesmärkide saavutamisel esmatähtis.

Hariduse ühiskondlik aspekt väljendub riigi huvis haritud elanikkonna järele, mis tagaks demokraatia, ühiskonna (majandusliku jne) edendamise ning riigi elanikkonna homogeense väärtussüsteemi. Seejuures tuleb õppekavasse lülitatud teavet või teadmist edasi anda “objektiivsel, kriitilisel ja pluralistlikul viisil”⁹. Viimati öeldu hõlmab lisaks õppe sisule ka lasteaia ja kooli keskkonna kujundamist. Lapse subjektiivne heaolu on seda suurem, mida suuremal määral on tagatud lapse õigused erinevates keskkondades. Haridus on õppija jaoks kvaliteetne, kui see vastab just tema vajadustele, ning aitab tal oma võimeid ja potentsiaali maksimaalselt välja arendada. Väärtuste edasikandmine ühelt põlvkonnalt teisele on ühiskondlikus plaanis üks tähtsamaid ülesandeid. Milliseid väärtusi me lastele ja noortele edasi anname, sellise tuleviku me saame.

Loodame igakülgsel koostööle ning oleme valmis edaspidi jätkuvalt protsessi panustama.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Varje Ojala

MTÜ Lastekaitse Liit juhatuse liige

⁹ Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne (2017). Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.pohiseadus.ee/>

Hr Jaak Aab
Haridus-ja teadusminister
hm@hm.ee

Teie: 17.12.2020, 8-1/20/5429
Kuupäev digitaalalkirjas, nr 1-8-2/21/7

Arvamus alushariduse seaduse eelnõule

Hr Jaak Aab

MTÜ Lastekaitse Liit tänab võimaluse eest esitada teistkordselt arvamus alushariduse seaduse eelnõule. Olles esitanud eelnevalt Haridus- ja teadusministeeriumile arvamus alushariduse seaduse eelnõule (lisatud kiri 1-8-2/20-26) ja lasteaia uue õppekava koostamisele (lisatud kiri 1-8-2/19/56) palub Lastekaitse Liit eelnimetatud arvamusi lugeda käesoleva arvamus lisadokumentideks, ning käsitleda neid ühtse tervikuna. **Lastekaitse Liit jääb esitatud seisukohtade juurde** (sh mis puudutavad väärtuskasvatuse integreerimise, kiusamisvaba keskkonna ja tugiteenuste tagamise vajadust, rühmade suurust ja moodustamist, tervihoiutöötaja ametikoha kaotamist, kaasavat hariduste, alushariduses eestikeelse õppe tagamist kõikidele lastele ja PGS'ile sarnaselt alusväärtuste sätestamist seaduses), ning ei hakka neid käesolevas arvamus kordama.

Samas rõhutab MTÜ Lastekaitse Liit, et oluline on hinnata eelnõuga planeeritavate muudatuste mõju lapse huvidele tervikuna, st et muudatused ei tooks kaasa põhjendamatu kvaliteedilangust. Näiteks seletuskirjas (lk 91) on märgitud, et lasteaedade miinimumkoosseisu kehtetuks tunnistamine võib põhjustada alushariduse kvaliteediriski kohaliku omavalitsuste üksustes.

Selleks, et vanemad saaksid igas Eestimaa linnas ja vallas kindlustunnet kaotamata lapsi oma perre planeerida ja pühenduda laste kasvatamisele ning tegeleda samas ka tõise eneseteostusega, on vaja lisaks käesoleva eelnõuga planeeritavatele muudatustele - vähendada regionaalset ebavõrdsust, toetada erinevates piirkondades osutatavate teenuste kvaliteedi ja mitmekesisuse suurendamist. Tõhustada tervise, sotsiaal- ja haridusvaldkonna järjepidevat koostööd kindlustamiseks lastele ja lastega peredele vajalike tugiteenuste kättesaadavus ja kvaliteet olenemata pere elukohast. Üleriigilise planeeringu „Eesti 2030+“ kohaselt on elamisvõimalused vaja tagada Eesti igas asustatud paigas. Seega **on suuremat tähelepanu vaja pöörata perede mittemateriaalsetele teenustele: laste päevahoid eri vanuses lastele, nõustamise vormide kättesaadavus, vanemahariduse võimalused**. Lapse heaolu ja pere toetamise seisukohalt on oluline, et meetmed/teenused lähtuvad lapse vajadusest ja toetavad peresuhteid ning on õigeaegsed, tulemuslikud ja pikaajase positiivse mõjuga. ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikli 18 kohaselt peavad konventsioonis toodud õiguste tagamiseks ja edendamiseks osalisriigid osutama vanematele ja seaduslikele hooldajatele kasvatuskohustuste täitmisel asjakohast abi ja kindlustavad lastele mõeldud hooldusasutuste, -institutsioonide ja -teenistuste arengut. Ka peretoetuste, teenuste ja vanemapuhkuste roheline raamatu (2015) kohaselt ei piisa sündimuse suurendamiseks üksikmeetmetest; muu maailma kogemuse ja analüüside kohaselt on perepoliitika valdkonnas sündimusele positiivne mõju töö- ja pereelu ühitamist soodustavatel meetmetel – vanemapuhkuste süsteemi piisaval paindlikkusel ja isade suuremal kaasatusel laste eest hoolitsemisesse, ning taskukohase lapsehoiuteenuse kättesaadavusel¹. **Laste heaolule kui poliitika teemale tuleb läheneda komplekselt, kuna**

¹ Sama kinnitab EAPN (European Anti-Poverty Network) iseseisva ekspertgrupi poolt avaldati 2013 aastal raport *Investing in children: breaking the cycle of disadvantages*, mille kohaselt on Eestil: 1) vaja muuta sotsiaaltoetuste

lapse heaolu moodustub ühiskonna toimimise eritasandite kontekstis.

Lastekaitse Liit avaldab heameelt, et **eelnõus rõhutatakse korduvalt nii horisontaalse kui ka vertikaalse koostöö vajadust**, sh nii omavalitsuste vahel, erasektoriga kui ka vanematega, samuti pööratakse suuremat tähelepanu laste kaasamisele². Oluline, et eelnõus on pööratud suuremat tähelepanu sillale lasteaed-kool. Kooli minnes lõppeb lapse esimene haridustee etapp, milleks on alusharidus, kus on teda loodetavasti toetanud nii pere kui ka lasteaed. Tänapäeval oodatakse kooli astuvalt lapselt valmidusi, mida varasematel aegadel omandati alles koolis. Seetõttu on väga vajalik, et lapse arengut koolieelsel perioodil piisavalt jälgitakse ja toetatakse, sest koolitee alustamine toob lapse ellu suuri muutusi. Kooliks valmisolekut mõjutavad mitmed tegurid, st mõju avaldavad nii sünnipärasead eeldused ja võimed kui ka kasvukeskkond ja ka inimesed, kes last ümbritsevad. Last mõjutavaid tegureid on palju ja sellepärast võivad kooli minevate laste kehalised ja vaimsed võimed, iseloomomadused ning teadmised ja oskused väga erineda. Kooli astumine on murranguline hetk lapse elus. Viirma³ tõdeb oma uurimuses, et lapsevanemad peavad eelkõige tähtsamaks ise arendada pigem sotsiaalseid kui vaimseid ja füüsilisi oskusi. **Et toetada ja arendada lapse sotsiaalseid, vaimseid ja füüsilisi oskusi, on vaja, et lapsevanemad ja lasteaed teeks pidevat koostööd.**

Täiendavat analüüsi vajab eelnõust tulenevate muudatuste reaalne rakendamine praktikas, vaja on välja töötada õigeaegselt vastavad rakendusaktid (esitatud dokumentidele ei olnud lisatud nt Vabariigi Valitsuse määrust „Õpi- ja kasvukeskkonna nõuded“), juhendmaterjalid ja suunised, ning **laiaulatuslikult muudatusi sihtgrupile selges ja arusaadaval viisil ja keeles kommunikeerida.**

Teavitusel on muudatustega püstitatud eesmärkide saavutamisel väga oluline roll. Eestis elavate inimeste heaolu tagamise võti on suuresti inimeste teadlikkuse tõstmisel oma õigustest ja olemasolevatest abisaamise võimalustest, ning seda terve elukaare vältel. Näitavad ju erinevad uuringud inimeste oma õigustest teadlikkuse tõstmise vajalikkust, sh Praxise läbiviidud Lapse õiguste ja vanemluse uuring 20184, mille kohaselt 52% lapsevanematest ei tea, kuhu abi saamiseks pöörduda ja 26% ei ole söandanud abi küsida. Kusjuures kõige enam vajavad laste kasvatamisel abi ja nõu noored emad vanuses 18-24. Seega **vajalik on käesoleva eelnõu raames muudatuste (ennekõike vanemate õiguste ja kohustuste osas) tervikuna laiem kommunikeerimine (sh vene keeles, lihtsustatud versioonis), et oleks garanteeritud sihtgrupi suurem teadlikkus ja õiguste tagatus ning info ühetaoline mõistmine.**

Lastekaitse Liit on aastaid juhtinud tähelepanu vajadusele kehtestada ühetaoline alushariduse raamistik (sh ühtlustatud kvaliteedinõuded ja alushariduse omandamise ühtne standard). On

süsteem efektiivsemaks ja peretoetuste süsteem harmoneerida ning muuta paindlikumaks, et parandada võimalusi pere- ja tööelu ühildamiseks; 2) rakendamaks paremini lapse – ja perepoliitikat, vaja suurendada efektiivsemat järelvalvet KOV'ides; 3) perede tugiteenuste arendamiseks vaja välja töötada veelgi spetsiifilisemad meetmed, uuesti määratleda riigi ja kohaliku omavalitsuste kohustused ja reorganiseerida rahastussüsteem, et parandada nende teenuste kvaliteeti ja kättesaadavust, mis peavad olema tagatud seaduse kohaselt. Eelnimetatud soovitusi on väga oluline arvestada ka tööealiste inimeste ja sellega seotud laste väljarände vähendamise saavutamiseks.

² ÜRO lapse õiguste konventsiooni aluspõhimõtete kohaselt on laps autonoomne ja aktiivne õiguste kandja, olenemata oma vanusest. See põhimõte on väljendatud LÕK artiklis 12, mis sätestab lapse õiguse olla kaasatud kõikides teda puudutavates küsimustes.

³ Viirma, K. (2013) Vanemate roll lapse koolivalmiduse tagamisel. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool. Arvutivõrgus leitav: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/30915/viirma_katrina.pdf

⁴ Anniste, K., Biin, H., Osila, L., Koppel, K. ja Aaben, L. (2018). Lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018. Uuringu aruanne. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2017/11/Lapsed-vanemad-aruanne.pdf>

positiivne, et eelnõu vähendab ja ühtlustab senist regulatsiooni ja pakub alushariduse süsteemile tervilikkude lähenemist, viib lapsehoiuteenuse haridusvaldkonna alla, soovib alushariduse kvaliteeti tõsta, suurendab kaasatust (nii laste kui lapsevanemate), arvestab kohustusliku tingimusena ka pere sotsiaalmajanduslikku olukorda, täpsustab munitsipaallasteaiast välja arvamise korda, peab vajalikuks suurendada lasteaaedade juhtimiskvaliteeti, pöörab suuremat tähelepanu toevajaduse ennetamisele ja kättesaadavusele.

Allpool on toodud mõned tähelepanekud alushariduse eelnõu osas, mis vajavad Lastekaitse Liidu vaatest täiendavat analüüsimist, täpsustamist ja kõrgendatud tähelepanu:

1) MTÜ Lastekaitse Liit tunnustab laiaulatuslikku tööd, mida Haridus- ja Teadusministeerium on teinud alushariduse seaduse eelnõu koostamisel. Alushariduse seaduse eelnõu seletuskiri on põhjalikult ettevalmistatud, ülevaatlik, kergesti loetav ja loogilise ülesehitusega, viidates toetavale seadusandlusele, muudele riiklikele dokumentidele ning asja- ja ajakohastele uuringuandmetele. Samuti saab positiivsena välja tuua nii headele praktikatele (nt seletuskiri lk 72) kui ka reaalsete kitsaskohtade lahendamisele- ja lahendamisvajadusele viitamise. Samas on eelnõu ja seletuskiri kohati vastuolulised, sh on toodud selgitusi olukordade kohta, mida seaduseelnõu ei reguleeri (nt eelnõu § 4 lg 3, seletuskirjas lk 14).

2) Võrreldes eelnõu eelmise versiooniga, millele Lastekaitse Liit andis arvamuse augustis 2020⁵, on käesolevas seletuskirja versioonis täpsustatud mitte lasteaias käiva lapse vanema kohustusi (sh vanema kohustus osaleda lapsega, kes on saanud õppeaasta alguseks kolmeaastaseks kuni koolikohustuse täitma asumiseni, vähemalt üks kord kalendriaastas arenguhindamisel ja -vestlusel). Siiski tekitab regulatsioon mitmeid küsimusi: ühest küljest eelnõus öeldakse, et alusharidus on vabatahtlik, teisalt tekib vanematel kohustus arenguestlustel osaleda⁶ (mille mittetäitmisel on viidatud ka lastekaitsemeetmete rakendamisele); kes koordineerib nende peredega suhtlust, arenguestluste läbiviimise, aga ka nende peredeni jõudmise ja veenmise; kuidas tehakse valik, millised lasteaiad antud teenust omavalitsuses osutavad (koormuse kasv); kas juhul kui arenguestlustel selgub, et on vajakajäämisi, toetatakse vanemaid vastavate suuniste, koolituste ja muu toega; kas sellised materjalid on olemas; kas on tagatud õpetajate väljaõpe koostööd mittesooivate vanemate nõustamiseks; kes teostab järelevalvet kui vanem ei ilmu arenguestlustele (kui eelnõu koostajad on eeldanud, et seda rolli täidavad edaspidi lastekaitsetöötajad, siis erinevad uuringud rõhutavad nende ülekoormatust juba praegu); kas vanem peab teatud perioodil ise kuhugi pöörduma või pöördutakse tema poole. Korraldusliku poole kõrval tekitab muret see, et lapse arengut asub hindama lapse jaoks võõras isik, kellega laps ei tunne ennast turvaliselt ega mugavalt. Antud tingimustes ei saa kindel olla testi tulemuste usaldusväärsuses.

Ei saa nõustuda seletuskirjas (lk 78) märgituga, et muudatuse mõju kohaliku omavalitsuse töökorraldusele ei ole suur, kui on jutt 5600 lapsest, kelle arenguhindamisi ja vanemate nõustamisi peavad lasteaiad läbi viima hakkama. See vajab kindlasti täiendavat sihitatud ressursieraldist.

Lastekaitse Liit on alati olnud seisukohal, et varajane märkamine aitab ennetada ja toetada arengu mahajäämusega seotud probleeme ja märgata ning aidata hooletusse jäetud või perevägivalla all kannatavaid lapsi. Tekib ainult küsimus, kas kõik vanemad on võimelised täitma eelnõu § 12 lg 2 tulenevat kohustust pidada kinni alushariduse riiklikus õppekavas sätestatud alushariduse eesmärkidest ja põhimõtetest. Seega on väga oluline vanemate

⁵ MTÜ Lastekaitse Liit kiri Haridus- ja teadusministeeriumile (nr 1-8-2/20-26). Lisatud käesolevale arvamusele.

⁶ Põhiseaduse §37 on sätestatud, et laste hariduse valikul on otsustav sõna vanemal.

teavitamine õigusest saada nõustamist. Samuti on **vaja pöörata suuremat tähelepanu ka vanemate mitmekülgsel toetamisele ja seda mitte ainult deklaratiivselt vaid reaalsel meetmetega, milleks on ka piisavalt ressursi (nii finantsilist, lasteaiapäetajate inimressursi ja oskusteavet ning vanemaid toetavaid õpivahendeid ja metoodikaid kodus lapse õpetamisel).**

3) Positiivne, et edaspidi arvestatakse alusharidussüsteemis rohkem ka pere sotsiaalmajanduslikku olukorda. Väga oluline on võrdsete võimaluste tagamine üldhariduses. Eelnõu § 4 toodud regulatsiooniga piiratakse lapsevanemate vabadust valida tema vajadustest lähtuvat lasteaiakohta. PGS-ga sarnane lasteaiakoha määramine võib kaasa tuua vaidluseid analoogiliselt elukohajärgse kooli määramisega. Konsulterides omavalitsuste esindajatega, siis omavalitsustel puuduvad kohustuse täitmiseks vajalikud andmed, st väidetavalt on teada ainult lapse rahvastikuregistrijärgne elukoht. Puudub info sama pere teiste laste, lapsevanemate reaalse elukoha, töökoha, sotsiaalmajandusliku olukorra kohta. Kas vanemate seas on korraldatud uuringuid eelistuste osas, st kas eelistatakse elukohajärgset või ise valitud lasteaeda? Kui ei, siis selline uuring oleks vajalik, et muudatus ei tooks kaasa vastupidist tagajärge esialgse eesmärgiga seoses. Taolise muudatuse elluviimine vajab IT-süsteemide täiendusi, aega rakendamiseks ja laiaulatuslikku selgitustööd.

4) Ebaselge on laste arv rühmas, sh mis saab ajavahemikul kuni 01.09.2030. Eelnõu § 8 lg 4 nimetatud õpi- ja kasvukeskkonna nõuded kehtestab VV määrusega (esitatud dokumentidele kavandit lisatud ei ole). Kehtiva Tervisekaitse nõuded koolieelse lasteasutuse maa-alale, hoonetele, ruumidele, sisustusele, sisekliimale ja korrashoiule § 6 lg 6 sätestab samad nõuded (seletuskirja lk 25 kohaselt peab rühma pindala olema iga lapse ja täiskasvanu kohta vähemalt 2 ruutmeetrit, ühendatud ruumide korral vähemalt 4 ruutmeetrit) ühe lapse kohta. Eelnimetatud akti rakendussätete kohaselt on nõuetega vastavusse viimise kohustus hiljemalt 01.09.2030.

5) Lastekaitse Liit avaldab jätkuvalt muret lapse õiguste tagamisest laste osas, kes on lastehoius (kehtiva regulatsiooni mõttes) kus on kuni viis last (seletuskirja lk 89 kohaselt 43% lastehoidudest). Vastavalt eelnõule on regulatsioon oluliselt vähema ranguse astmega, mis tekitab küsimuse ühtlase kvaliteedi tagamisest. ÜRO lapse õiguse konventsiooni põhiprintsiipideks on lisaks laste osalusele ja parimate huvidest lähtumisele ka iga lapse õigus arengule ja võrdsele kohtlemisele ilma igasuguse diskrimineerimiseta.

6) Kuigi läbivalt on eelnõus ja seletuskirjas rõhutatud nii horisontaalse kui ka vertikaalse koostöö vajadust, siis ka arengukava koostamisel (eelnõu § 17) oleks otstarbekas mitmekülgsel tervikpildil saamiseks lisaks lasteaiapäetajale ja hoolekogule kaasata tervet lasteaiapäetajate kollektiivi. Ka lastekaitse seaduse § 8 lõike 1 järgi peavad riigi ja kohaliku omavalitsuse ametiasutuste ning avalik-õiguslike ja eraõiguslike juriidiliste isikute töötajad tegema lapse õiguste ja heaolu tagamiseks vajalike meetmete planeerimisel, rahastamisel ja elluviimisel valdkondade vahel koostööd ning kaasama lapsi, lapsevanemaid, last kasvatavaid isikuid, huvirühmi ja avalikkust.

7) Konsulterides omavalitsuse esindajatega, teeb Lastekaitse Liit ettepaneku täiendada eelnõu sättega (analoogiliselt kehtiva KELSis § 27 lg-ga 6), mille kohaselt lasteaiapäetaja valla- või linnaeelarvest kaetavate majandamiskulude, töötaja tööjõukulu ja sotsiaalmaksu ning õppevahendite kulude katmises osalevad täies ulatuses teised vallad või linnad proportsionaalselt nende haldusterritooriumil elavate selles lasteasutuses käivate laste arvuga.

8) Lastekaitse Liit rõhutas oma eelmises arvamuses (lisatud kiri 1-8-2/20-26) tugiteenuste vajalikkust ja avaldas nõrdimust, et lasteasutuste miinimumkoosseisust kaotatakse tervishooldusteenuste ametikoht. Kuidas mõista seletuskirjas (lk 97) märgitud, et tugiteenuste osutamiseks ei teki täiendavaid kulusid, välja arvatud nende koordineerimisega seotud kulud,

mida saab katta senise tervishoiutöötajate käsitlevate sätete väljajätmisega? Eelnõu läheb siinjuures vastuollu oma ühe vägagi tunnustamist vääriva eesmärgiga ehk varjane märkamine ja igakülgse toe pakkumine lapsele tema heaolu suurendamiseks. Olukorras, kus Eestis on jätkuvalt suur vanemate hulk, kes peavad füüsilist karistamist lubatavaks kasvatusviisiks ja perevägivald statistika on COVID-19 tuules senisest suuremas tõus, on iga täiendava tugipersonali hulka kuuluva spetsialisti kuulumine meeskonda ilmselgelt laste parimates huvides. Ka eelnõus on märgitud riskina miinimumkoosseisu kehtetuks tunnistamisega kaasnevat ohtu alushariduse kvaliteedile (lk 91). Riik rõhutab iga päev aina enam ja enam ennetuse vajadust, oluline on see deklareerimise tasandilt ka praktikasse tuua.

9) Lapse arenguhindamise ja – vestluse läbiviimise kord § 4 lg 5 kohaselt võib lasteaia pidaja otsustada, milliseid meetodeid hindamisel kasutada – kas see ei olegi kõigile ühtne?

10) MTÜ Lastekaitse Liit on esitanud arvamuse lasteaia uue õppekava koostamisele (lisatud kiri nr 1-8-2/19/56), milles esitatud seisukohti palub arvesse võtta ka käesoleva eelnõu menetlemisel. Aktiivse ja vastutustundliku inimese kujundamiseks on vajalik anda lastele järkjärgult ning vastavalt arengutasemele kohaseid võimalusi olukordades kaasareakimiseks. Lastega kaasamine annab lastele sõnumi, et nende arvamus on ühiskonnale oluline, et sellest sõltub neid endid ümbritsev keskkond. Õppekava õpikäsitus peab olema nüüdisaegne, lapsekeskne, toetama lapse enesejuhtimist ning laste koostööd. Õppekava peab igas aspektis toetama nüüdisaegses ühiskonnas toimetulevat, kõigi vajalike sotsiaalsete oskustega, inimest, kes oskab luua uut väärtust, lahendada dilemmasid ja pingeid ning võtta vastutust (OECD 2030 õppimise raamistik).

Riiklik õppekava peab sisaldama selget sõnumit väärtuskasvatuse kohast alushariduses ja vastavatest eesmärkidest, mille saavutamist saaks ka kindlaks teha. Väärtuskasvatus toetab laste heaolu ja nii vaimset kui füüsilist turvalisust ja ennetab seeläbi ka kiusamist kui ühiskonnas aktuaalset ja laialdast probleemi. Õppekava peab soodustama lastes ja peredes sallivust, hoolivust, austust ja julgust, mis on ka väärtuskasvatusel põhineva kiusamise ennetamise programmi „Kiusamisest vabaks!“⁷ ning kogu kiusamisvaba haridustee koalitsiooni valitud põhiväärtused. „Kiusamisest vabaks!“ programmi raames läbiviidud uuringus tõid kõik osalenud lasteaia juhid välja kiusamisele viitavaid ilminguid lasteaedades. Kiusamise ennetamine on koolieelses lasteasutuses aktuaalne ja vajalik konkreetse eesmärgina ja selgete tegevustena. Lasteaias loodud head suhted on lastele vajalik pagas, mis aitab toime tulla sotsiaalsete suhetega koolis ja hilisemas elus.

Loodame igakülgsele koostööle ning oleme valmis edaspidi jätkuvalt protsessi panustama.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Varje Ojala

MTÜ Lastekaitse Liit juhatuse liige

Helika Saar helika.saar@lastekaitseliit.ee

⁷ „Kiusamisest vabaks!“ on kiusamist ennetav haridusprogramm turvalise ning kaasava keskkonna loomiseks ja sotsiaalsete oskuste õpetamiseks. Programm „Fri for mobberi“ on loodud Taanis The Mary Foundation ja Save the Children Denmark koostöös, MTÜ Lastekaitse Liit eestvedamisel on programm kasutusel nii lasteaedades (alates 2010) kui ka koolides (2013) ja lapsehoidudes (2018). Aasta 2021 jaanuari seisuga on „Kiusamisest vabaks!“ kasutamise õigus Eestis 52 sõimerühmal ja lapsehoiul (0.-3.aastastele lastele), 492 lasteaial ja 158 koolil, vt veel www.kiusamisestvabaks.ee